

29/10. 30

November 1930. ~ 11. štev.

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno	Din 12—
Naročnina za druge letno	36—
" " polletno	18—
" " četrtletno	10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

Smrtni boj svobode.

(Konec.)

Socialistična kriza.

»Socialistično gibanje v Italiji ni nastalo šele iz preobrata razmer in revolucije duhov, ki ju je povzročila vojna. Že pred svetovno vojno je imelo precejšnjo moč. V parlamentu je štel 56 poslancev. Imelo je svoj lastni tisk s skoro sto tedniki. Za organizacijo je bila merodajna nemška metoda. ... Vpliv socialističnih idej ni bil omejen na proletariat, temveč se je močno občutil tudi med meščansko inteligenco. Filippo Turati je 1891. l. ustanovil revijo »Critica sociale«, ki je popularizirala marksizem in uporabila njegovo metodo in nauk v družabnih pojavih. Med vojno je socialistična stranka visoko držala internacionalni prapor, ki so ga v drugih državah spravili.

Po vojni se je socializem viharo razvil. Dočim je 1914. l. štel le 50.000 članov, jih je imel 1919. l. 200.000, dočim je istočasno generalna konfederacija dela (Strok. organizacije) s pol milijona narastla na dva milijona članov. V proletariatu se je razvilo ono ponosno samozaupanje, ki je potrebna oblika razredne zavesti.

Tedaj sta se istočasno pojavila dva važna problema: Kje najti dovolj politično izkušenih ljudi, da organizirajo množico, ki se oklepa socializma, in da jo duhovno pridobé za našo stvar? Kake trenutne naloge naj si stavi naše gibanje?

Pomanjkanje vodilnih elementov je bilo krivo temu, da so mogli dobiti tako velik pomen demagogi brez izkušnje in brez socialistične izobrazbe. Vsako mesto, vsaka vas je imela svojega Lenina v manjši izdaji.

Doživeli smo magično moč formule, čar, ki je izšel iz ruske revolucije, ki pa je dozorela pod zgodovinskimi in gospodarskimi razmerami, s katerimi ni imel položaj Italije nič skupnega ...

Iz besed govornikov na prvem strankinem kongresu po vojni je govorilo mistično zaupanje v revolucijo kot pravičen odgovor proletariata na zločin vojne. Stari strankini člani kot Serrati, mladi kot Bordiga, vsi so gledali na Moskvo in v ruskem vzgledu iskali cilj. Žal so prinesli iz Moskve samo formule, ne pa silnega vzgleda za resnični revolucionarni smisel, ki ga je kazalo rusko gibanje.

Samo dva moža sta na strankinem kongresu zavrnila oni nasilni duh, ki je govoril iz ljudi in stvari. To sta bila: Filippo Turati s skrajne strankine desnice in Costantino Lazzari, ki je zastopal skrajno levico, ki

pa je zaklical kongresu: »Če današnje besede spravite v dejanja, bodo prišli strašni dnevi nad stranko.«

... Kakor hitro pa je šlo za to, da se preide od teorije k praksi, se je izkazalo, da so sprejeti sklepi presegali duh in revolucionarno sposobnost stranke, ki je zrastle do moči v ozračju liberalizma. Dočim so množice zavzemale ulice in tovarne, so voditelji tratili čas z diskusijami o taktiki, pri čemer se je izrazila njihova neodločnost.

Meščanstvo pa ni poznalo nobene neodločnosti ali vesti.

... Na drugem strankinem kongresu v Livornu je bil že drugačen položaj. Številčno je ostala stranka nezmanjšana: 216.327 članov, naklada dnevnika »Avanti« 300.000 izvodov, 156 poslancev, 2162 občin in 26 pokrajin pod upravo socialistov. Toda pod to navidezno močjo je socialistično stranko izpodkopavala huda kriza. Nasprotje med njenimi besedami in dejanji, nesposobnost, da iz mešanice formul preide v akcijo, usodno poostrevanje nasprotij — vse to je mnogo bolj pripomoglo k notranji krizi stranke nego fašistična ofenziva. Le akcija da lahko veliki stranki enotnost; večno diskutiranje slabi in jemlje pogum.

In potem je prišel razkol. Moskva je zahtevala, da stranka brez-pogojno sprejme proslulih 21 točk, za katere se je tedaj prelilo toliko črnih. Razven tega je zahtevala izključitev reformistov iz stranke. Ker strankin kongres tega ni storil, je skrajna levica proglasila svoj izstop iz stranke in se konstituirala kot komunistična stranka. S tem so se odprla vrata zmed in nesrečam. Med obema delavskima strankama se je vnela neverjetno huda polemika — fašizem pa je s povečano podivjanostjo začel pustošiti Italijo.»

Nenni popisuje nadalje, da je eno strankino krilo predlagalo vstop v koalicijsko vlado, ki naj bi rešilo državo fašizma. Drugi so bili proti in stranka se ni odločila za nobeno pot. Parlament tudi ni mogel skleniti ničesar. Izvolil si je vlado z nesposobnim ministrskim predsednikom Facta. Nenni pravi o njem: »Ta novi ministrski predsednik ne bi niti v svoji domači vasi igral kake vloge, zaupalo pa se mu je vodstvo države.«

Fašisti pa so mirno pustošili po Italiji in pred očmi policije zažigali en delavski dom za drugim, dokler se niso odločili za pohod na Rim.

»Pohod« na Rim.

Ko je vlada izvedela, da se pripravlja fašistovski pohod, se je vendar odločila, da proglasi po vsej Italiji obsedno stanje, ki naj prepreči to, da fašisti prevzamejo državno oblast. Nenni pravi o tem:

»Fašiste in njihove pristaše je to prestrašilo in presenetilo. Mussolini je dobro vedel, da bo v slučaju spopada velika večina prebivalstva opravila ob strani vojske skupno delo proti črnim srajcam. Svojo igro je smatral skoro že za izgubljeno. — Tedaj je izšel nov proglas, ki je vsem fašistom olajšal srca in jim povrnil navdušenje. Proglasitev obsednega stanja je bila preklicana. Kaj se je vendar medtem zgodilo v Rimu?

V Rimu se je zgodilo, kakor pravi Nenni, tole:

»Viktor Emanuel III., kralj Italije, se je med ustavo in onimi, ki so zanikali ustavo, med parlamentom in vstajo, med vlado in revolucijo odločil za one, ki so zanikali ustavo, izbral je vstajo.

... Ko so kralju sporočili sklep ministrstva, da nastopi proti fašistovski vstaji, se je zdelo, da ta sklep odobrava. Toda na dvoru sta bili dve stranki, od katerih je bila prva mnenja, da je prva kraljeva dolžnost, da pod vsakimi okolščinami in proti vsakemu brani liberalne institucije, dočim je druga struja stremela po diktaturi.

»Nj. Veličanstvo naj nam blagovoli dati potrebno pooblastilo, da za-tremo vstajo,« je rekla vlada Viktorju Emanuelu III.

»Varujte se spopada med patrioti, pri čemer se kliče na obeh straneh: Živel kralj, živela vojska!, je odgovoril kralj.

»Vstaja je vstaja, pa naj bo kakršenkoli prapor, ki se dviga,« je pripomnil minister Amendola s svojo logiko.

»Vojvoda Aosta trdi, da je vstaja prenehala biti vstaja, če ima namen, da brani kralja in da vzpostavi red.«

»Nj. Veličanstvo naj pomisli, da mora za rešitev take krize slediti krona volji parlamenta in vlade. Kjer odgovorno in zakonito oblast izpodrine nezakonito nasilje, je to kršitev ustave. Zgodovina uči, da se take kršitve maščujejo,« je odgovoril isti logični Amendola.

... Toda kralj ni hotel podpisati dekreta za proglasitev obsednega stanja.

In s tem se je odprla pot fašizmu...

Ko je Mussolini v Milanu sprejel kraljevo brzojavko, s katero ga kralj pooblašča za sestavo nove vlade, ni mogel zadržati solz. Bil je že na robu prepada. Iz voditelja upornih tolp ga je napravil kralj za poglavarja vlade.

... 29. oktobra zvečer se je Mussolini z vlakom odpeljal v Rim; čez dva dni so defilirale črne šrajce pod balkonom Kvirinala (kraljeva palača, in vzklikali kralju.«

Fašistovski pohod na Rim ni bilo torej nobeno junaštvo, temveč z dvorom dogovorjena zadeva. Kaj bi se zgodilo s fašizmom, če bi obveljalo stališče vlade, pove sledeča izjava generala Badoglija, šefa generalnega štaba:

»Vojska ne želi nobenega spopada s fašisti. Če pa ti zapusté zakonito pot, prevzamem nase, da z enim migom vzpostavim red. Pet minut ognja in stvar bo v redu...«

*

30. oktobra 1922 je že Mussolini predložil kralju listo nove vlade. V manj nego 24 urah je našel toliko sotrudnikov, kolikor si jih je želel... 16. novembra je parlament s 306 proti 116 glasovom izrekel svojo zaupnico Mussoliniju — zanj je soglasno glasovala tudi katoliška ljudska stranka, ki se je proglašala za krščansko demokracijo. Tako je večina parlamenta odobrila in legalizirala fašistovski državni udar.

*

Nenni popisuje nato grozodejstva vladajočega fašizma nad proletariatom: umor Molinelle, Piccininija, Matteottija... Umor Matteottija je tako zrevolucioniral ljudi proti fašizmu, pravi Nenni, da je bil položaj od 12. junija 1924 do januarja 1925 najmanj desetkrat tak, da bi lahko zmagal upor proti fašizmu. Toda sami socialisti so bili pre-slabi, ker so izkravali v prejšnjih bojih, druge stranke pa o tem niso marale niti slišati. In ko se je plegla prva panika, je fašizem iz defen-zive prešel v odločno ofenzivo, uničil je in prepovedal vse socialistične liste, zavratalno umoril Amendolo, bivšega ministra za kolonije in seda-

njega vodjo ustavi zveste opozicije, razgnal framazonske lože in proglasil celo vrsto izjemnih zakonov, ki so napolnili ječe in otoke za interniranje. Mnogim se je posrečilo uiti iz Italije, med njimi tudi Nenniju samemu.

*

O današnji Italiji pravi Nenni, da je velika ječa in da imajo Italijani samo še to pravico, da psujejo Francijo in Jugoslavijo. Fašizem zvestno z vso svojo politiko pripravlja vojno...

*

Nenni napoveduje propad fašizma. Na kak način? Tega ne ve nihče, Nenni sam naravno tudi ne. Kdaj, kako? Možnosti je polno. »Toda, ničesar ne bomo pozabili. Za vse pride dan plačila!«, zaključuje Nenni.

*

Za vse države izhaja iz Nennijevega orisa povojne italijanske zgodovine ta-le nauk:

Duhovna, organizacijska in bojvena enotnost delavstva je za dobrobit delovnega človeštva predpogoj.

Mile Klopčič:

Nemško delavsko pesništvo.

V.

Gerrit Engelke.

Socialno-demokratska »Založba delavske mladine« v Berlinu izdaja v majhnih snopičih izbere pesmi nemških delavskih pesnikov. Vsaki zbirki je dodan kratek predgovor. V predgovoru k zbirki pesmi (»Spev sveta«) v vojni padlega delavca Gerrita Engelke beremo med drugim:

»Ko pošiljamo v srca mnogih mladih delavcev in delavk to knjižico, ki objavlja poleg izbora Engelkovih pesmi tudi zapise in pisma iz velike vojne, se spominjamo s tem predvsem, da bo proletarska mladina ostala zvesta svojemu pesniku tudi po njegovi smrti. Proletarska mladina ne vprašuje, ali se je Engelke boril v njenih vrstah. Tudi ne vprašuje, ali je bil udan naši zastavi tako zvesto, kakor so še danes prijatelji Barthel, Brüger, Schönlanke. Proletarska mladina pravile: naš je in našemu svetu pripada.«

To naj pripomnimo najprej, zakaj prav to, da je ob strani vsega gibanja zrastel v delavskega pesnika, v najmočnejšega nemškega delavskega pesnika sploh, je njegova velika cena kot pesnika. Gibanje in strankarsko življenje rodi kaj rado patetike in samoprogramatike, pesnik verzificira parole in piše leposlovne uvodnike, jemlje človeka kot strankinega člana in šele v drugi vrsti (ali pa sploh ne) kot človeka, ne živi povsem samosvojega življenja ter ne najde poti do sebe, do pesnika. Gerrit Engelke je rasel sam, iskal je svoboden svojega pesniškega izražanja, izražanja industrijskega in velemestnega delavca. Vsebinski je našel svojo obliko. Tu je storil tisto, na kar so pozabili malone vsi nemški delavski pesniki. Engelke se je dokopal do oblike delavskega pesništva, zapisal jo je in naznačil nadaljnjo pot. On

ne govori o stvarih, stvari same govore iz njegovih pesnitev. In to je tisto: sam je bridko občutil, da je delavec, sam se je dokopal do razgleda v tem svetu, našel je delavski jezik in ga oblikoval. In ko so izšle njegove pesmi, pesmi tujca v gibanju delavskega gibanja, je delavska mladina spoznala, da je pesnik njen in da je sodrug. In uradna književna Nemčija je morala priznati, da je delavski razred rodil velikega pesnika.

Gerrit Engelke je bil rojen v Hannovru, ki mu je bil velikomestna domovina, plodna zemlja, ki so vanjo pognale korenine njegovega duha. Po ljudski šoli se je izučil za zidarskega delavca (belilca). V trdih letih težkega dela, ko je na zidarskih ogradjah belil hiše, cerkve in palače, si je ta pomočnik trmoglavo ustvaril svoj svet. Mnogo je prebiral, klasične in moderno. Dehmel in Hamsun sta bila njegova zgleda, a sebe je oblikoval ob Beethovnu, Hodlerju in ameriškem pesniku Whitmanu. Beethoven — kot živ primer najvišjega mojstrstva — je postal njegov pesniški temeljni tema in silna arhitektonika. Hodler ga je naučil, prodirati z očmi duše v pravo bistvo sleherne stvari, in Walt Whitman, veliki glasnik demokracije, je dahnil v njegova dela ognjeni dih bodočega novega časa. Navzlic tem vplivom je Engelkevo pesništvo najmočnejši sodobni poskus samostojnosti v vsebini in obliki. Če smo v prejšnjih poglavjih prav za prav zanikali, da so Barthel, Bröger in drugi (razen nekaj Lerscha) delavski pesniki, jim nismo delali (niti smo hoteli delati) krivice. Njihova umetnost, prežeta s proletarskim svetovnim naziranjem, je v svoji obliki še vsa odvisna od meščanske tradicije. Novo svetovno naziranje ni našlo v teh pesnikih moči, da bi se osvobodili starega sloga in prodrli do pradenj vseh stvari s svojim novim čuvstvovanjem. Ta novi ritem zveni le v Engelkovih verzih.

V Gerritu Engelku je nemško delavsko pesništvo rodilo svojega velikega genija, ki so mu bili Barthel in Petzold in tudi Lersch le predhodniki. Nemško delavsko pesništvo ga je tudi že — izgubilo. Zakaj Engelke je nekaj dni pred mirom, v oktobru 1918, padel v Flandriji. Nekje pri Cambrayu leži pod zemljo. Ko se je 1. 1914. vrnil z Danske, da gre v vojno, je pisal svojemu prijatelju Jacobu Kneipu: »Moje čuvstvo se še vedno instinktivno upira vojni. Umor je umor... Le eno: noben narod ne sovraži drugega — le brezvestni špekulanti, ki imajo oblast v rokah, netijo vojno. Tako tudi zdaj. Toda — končno vendarle tudi oni kakor vsi capini ne delajo iz svoje volje, marveč počno le to, kar morajo. Noben človek ne naredi vojne — vedno je ogromna, nevidna roka usode, boga, nebeške ali svetovne sile — ali kakor pač to imenujemo.«

Štiri leta nato je padel kot žrtev te svetovne sile...

Julius Bab pravi: »Gerrit Engelke, ki je imel mogoče v vsej zadnji nemški generaciji največji jezikovno ustvarjajoči dar, je padel v zadnjih dneh svetovne vojne, v oktobru 1918 v Flandriji. Pač najtežja izguba osebnosti, kar jih je pretrpela nemška kultura v tej strašni vojni. On je prvi delavski pesnik, čigar silni temperament se ni omejeval na kakršnekoli snovi, ki so bile zvezane z njegovim posebnim socialnim in zgodovinskim položajem, marveč je objel vso zemljo: vse pojave nature in kulture, zunanega in notranjega življenja, za katerega razlago so se bili pesniki že od nekdaj. Toda on je vse te stvari zgrabil in oblikoval na način, ki je docela nov

in ki neizpodbitno nosi znake novega človeškega sloja, ki danes oblikujoč in sodelujoč sega v kulturno življenje z — delavskim pesništvom.«

In še dalje pripoveduje Bab: Engelkov genij nikakor ni padel kar z neba. Dovolj jasno spoznaš velike pesnike, ki so oblikovali njegovo moč. In mogoče prav to priča najjasneje proti nazoru, da morja biti »proletarska kultura« nekaj radikalno novega in ne preoblikovanje, razvijanje že danih kulturnih tradicij. Vsaka kultura nove dobe je pogrnala svoje korenine iz najvišjega vrha prejšnje dobe.

Kot smo rekli že zgoraj, je na Engelka močno vplival Whitman — pesnik demokracije, dobri prijatelj vsega živega, novi pevec, ki je iz tisoč majhnih opažanj ustvaril svojo novo, široko melodijo. Drugi mojster, ki je dajal sokov Engelkovi rasti, je bil nemški pesnik Richard Dehmel, ki se je za prerajajočo demokracijo boril s tem, da je trgal tradicije stare evropske kulture. V slutnji novega, docela človeškega božanstva, ni Dehmel enostavno opustil evropsko tradicijo verzov kakor Whitman, marveč jo je gnetel in preoblikoval. Dehmel je Nemcem pesnik velikega prehoda v novo dobo. Ni slučaj, da je Dehmel iz svojega najglobljega življenja in čuvstvovanja ustvaril pesmi, ki so najmočnejše izražale borbo nemškega delavca ob začetku tega stoletja: dal nam je silne socialne pesmi, med njimi pač najboljši »Delavec« in »Žetev«. Dehmel je bil demokrat v globokem zmislu nadpolitičnega svetovnega naziranja — človek, ki živi iz globokega čuvstva soodgovarjajočega bratstva. Ni bil svečenik pred oltarjem, ne odličen, nedosegljiv zgled mnogim, marveč je bil vsem sotrp in sobojevnik, močan tovariš, vodnik. In k temu vodniku so se zatekali najmočnejši, najbolj zdravi in obetajoči duhovi vse Nemčije — mladina meščanov in delavcev. In Dehmel se je zavzel za vse, sprejemal jih je s tisto neizčrpno dobroto, ki je bila najboljši in najmočnejši del njegovega bistva. K njemu je romal delavec Heinrich Lersch po nasvete in k njemu je šel l. 1914 s plahim srcem tudi zidarski pomočnik, belilec Gerrit Engelke. Iz Hannovra je šel peš v Blankenese ob Labi; ne po nasvet ali pomoč, hotel in našel je pri Dehmlu potrdilo svojega bistva, posvečenje svoje pravice in moči do umetnosti.

Za časa svojega življenja je objavil Engelke posamezne pesmi v reviji »Quadrige«, ki jo je tik pred vojno izdajala družba dolenerjskih pesnikov »Werkleute auf Haus Nyland«, ki so ji pripadali Jacob Kneip, Vershofen in Joseph Winkler. Nekaj pesmi je objavil Engelke tudi v zbirki pesmi treh delavcev »Rame ob ramenu«. Poleg Engelka, ki je bil od vseh treh najmočnejši, sta bila v zbirki zastopana s svojimi pesmi tudi Heinrich Lersch in Karl Zielke. Z Lerschom je ostal Engelke v najboljšem prijateljstvu do konca. Sestajala sta se celo v vojni, kadar sta le mogla, ter sodila in obsojala okrvavljeno zemljo. Toda pesnika Engelka je bilo spoznati šele po njegovi smrti, ko je njegov prijatelj Jacob Kneip izdal vse njegove pesmi v zbirki, ki je izšla pri Diederichsu v Jeni in ki je nosila docela upravičeni naslov »Ritem nove Evrope«.

(Konec prihodnjič.)

Predpogoj za zmago delavskega gibanja ni število pesti, temveč število jasnih glav z močno voljo.
(August Bebel.)

Iz Engelkovih zapiskov.

Skrivnost pesniškega ustvarjanja je v tem, da pesnik s svojo sposobnostjo, uživati se, bolj nezavedno kot hote doseže isto stopnjo ritmičnega drhtenja, kakršno imajo predstavljane stvari, n. pr. lokomotiva, drevo, človeško srce. Pri takem popolnem soglašanju sploh ne bi bilo mogoče govoriti o stvareh, marveč bi se stvari oblikovale same po svojih lastnih zakonih.

*

Čim močnejša je v človeku želja in volja do življenja, tem bolj ljubeznivo ga zemlja vabi k sebi, ga drži in vzdržuje; čim slabotnejši je življenski utrip v človeku, tem manj vreden je zemlji, tem lažje ga zemlja pusti pasti s svoje poti v nič.

*

Bili smo v nevarnosti, da izgubimo svojega najbolj notranjega človeka; bili smo v nevarnosti, da odrevenimo v materializmu. Ogenj in kovina sta nam bila nič, silni stroji so postali igračke v naših rokah. Toda tudi naši živci so postali žice, naša kri kemična tekočina, vse naše telo eksaktno delujoč stroj in naše srce čudovito kompliciran mehanizem. S svojo delavnostjo smo se razmahnili, kakor noben drug narod na svetu. S svojimi konstrukcijami smo zavzeli svetovni trg. A kaj pomaga to človeku, če zavzame ves svet, a trpi na svoji duši?

*

Si že opazoval mrtvake? Ne njih, ki so mirno in čedno umrli »civilne« smrti v posteljah, marveč trupla fantov in mož, ki so jih granate razcefrale. Mož, ki umirajo v strelskih jarkih obrambe najbolj barbarske mučeniške smrti; smrti, pred katero zbledi vse besede o »junaštvu« kot teatralične fraze. Kaj je junastvo? Vedno le produkt stiske (po Schopenhauerju). Tudi ne mislim tistih nekaj kratov, ko si ganjen in pretresen z bežnim pogledom preletel mrtva telesa svojih tovarišev, mladih mož, ki so jih bili iztrgali iz njihovega razcvitajočega se življenja, iz rok nevest in otrok, ter si plaho in hitro hitel dalje, ker si se zbal te groze. (Pa so bili nič manj in nič več kakor ti ljudje, in so bili vendar to, kar boš tudi ti.) Ne, če si se prisilil nekaj kratov, da si obstal pred njimi, da si spričo njih izgubil zmedenost ter pridobil trdnost ter jih z mirnim in zaupnim čustvom opazoval, ta vodeni obraz, te otrple prste, ki so še oklepali šop trave, ki so jo bili izpulili v smrtnem krču, te prsi, zelene in sinje, ki lepijo na njih črnordeče suhe kepe krvi — potem boš spoznal, da je bila v vsem tem telesu duša vse.

Stal boš zamišljen ter se čez nekaj časa resno in začudeno nasmehljaj nad tem odrevenelim, zamazanim mesom, nad to veliko, groteskno otrplo lutko, nad to leseno, togo marioneto (tudi srce v njej je mrtva, lena kepa), ki je bila nekoč tako sijajno skonstruiran organizem, ki je deloval na tisoč načinov in ki se je imenoval: človek.

(Prevedel Mile Klopčič.)

Vse strahote proletarskega življenja bodo minule šele, ko jim proletariat sam napravi konec. Dotlej ga bo davil glad, hodil bo v cunjah in stanoval v bednih luknjah. Dotlej bo iskal tolažbe v alkoholu in bo moral za kruh prodajati svojo ljubezen. Dotlej bo bolan in mučen po bolečinah, bo neodrešen jetnik v ječi meščanske kulture. Sam mora najti pot v svoj svet.

Otto Rühle.

Josef Hofbauer:

Pot v zmedo.

Dejanje nedavno izišlega vojnega romana »Der Marsch ins Chaos«* se odigrava na italijanski fronti. V naslednjem priobčujemo izvleček.

Nekdo je prišel k Dornigerju in mu dejal:

»Čehi pravijo, da se sramujete, ker jih stražite. Pravijo, da ste stavkokazi.«

»Čehi?... Ali mar ti nisi Čeh?«

»Ne, jaz sem češki Nemec. Pri oddelku nas je nekaj Nemcev. ... Sicer pa imajo Čehi prav. Sedaj vendar nima več smisla, vse... je vendar končano... čemu naj še streljamo?... In vi nas hočete prisiliti k temu...«

»Da, toda kaj naj napravimo, če so nas komandirali za to? Tudi meni ne ugaja... nikomur ni všeč.«

Pristopali so drugi. Infanteristi in artiljeristi. Vsi so godrnjali. Infanteristi nad svojo službo, artiljeristi nad Nemci, ki sprejmejo tak posel.

»Ljudje pravijo, da enostavno ne bodo streljali, pa napravite, kar hočete.«

»Toda dokler streljajo Italijani, moramo vendar tudi mi! Avstriji sami ne morejo končati vojne!«

»Kaj Avstrija!« je dejal nekdo od artiljeristov. »Avstrija ni nič! Ja jsem Čeh! — my mame sami državo — fronta vŕsecko jedno!«

»Kaj pravi?«

Nemško-češki artiljerist je prevedel.

Zopet je govoril drugi Čeh. Odpel je bluzo, pokazal svoje gole prsi in noge. Te so tičale v čevljih, na katere so bili z vrvico privezani podplati...

Tolmač je pojasnil:

Pravi, to imamo od Avstrije — bluze na golih telesih. Nobene srajce več nima...«

Stražo infanteristov so zopet odpoklicali. Morda so spoznali, da je zaman ves trud, da bi ukrotili češke artiljeriste. Morda so poslali druge čete k uporni artiljeriji. Dorniger ni zvedel tega. Njegov bataljon je odkorakal.

Na nekem travniku je bil počitek. Prijездil je častnik...

»Nastop!«

Stotnije so nestrpno stale. Mlad poročnik je stopil pred fronto. Skušal je govoriti, pa ni spravil nobenega glasu iz sebe — požiral je in končno vendar-le pričel s tresočim glasom:

»Tovariši! — Na povelje Nj. Veličanstva cesarja je treba pri vseh četah izvesti glasovanje. Treba, da glasujete — treba — treba, da glasujete, ali hočete monarhijo ali republiko. V domovini je gibanje za preureditev države — za preureditev Avstrije v republiko. Nj. Veličanstvo cesar je pristalo, je dalo svoje najvišje pritrdilo, da bodo ustvarjene nacionalne države, toda Nj. Veličanstvo je vztrajalo pri tem, da se vprašajo tudi čete na bojnem polju — brez armade se ne sme nič zgoditi — cesar meni, da se sme zanesti na zvestobo svojih čet — upam, da Nj. Veličan-

* J. Hofbauer, Marsch ins Chaos, Phaidon V., 342 strani.

stvo pravilno presoja razpoloženje svoje vojske — sedaj veste, za kaj gre! Kdor je za monarhijo, naj dvigne roko!»

Molk. Tedaj — se dvigne ena roka — na tej roki je obstal častnikov pogled — in je šel potem dalje ob fronti, kjer so grmeli topovi — že blizu, tako blizu! — obupano je zagledal nekaj letalcev, ki so se dvignili čez obzorje — povrnil se je k dvignjeni roki — ni je bilo več, padla je. Utrujeno se je poročnik oprijel čela. Potem je zbral vse moči, da je mogel še vprašati — saj odgovor je že poznal:

»Kdor je za republiko, naj dvigne roko!«

Roke so sunile kvišku. Vsi so jih dvignili. Vsi! Častnikov pogled je begal po rokah. Okorne, trde, grapave, umazane roke. Vojaške roke. Obupano je stresel ramena.

»Dobro je. Razhod!«

Poročnik je vprašal Dornigerja:

»Zakaj so glasovali za republiko? Ali ve vsakdo, kaj naj to pomeni?«

»Gospod poročnik, javljam pokorno — glasovali so za mir. Republika pomeni za nje mir.«

»Morda imajo prav,« je menil stotnik, ki se je približal. »Povsod je ista. Vse štiri kompanije so glasovale za republiko. Niti en mož ni bil za monarhijo.«

»Pač eden!« Z boleznim smehljajem je dejal to poročnik: »Eden pač! Pri moji kompaniji. Dorniger, privedite tega moža!«

»Gospod poročnik, v oni skupini tiči. Ali slišite, kako ga zdelujejo? Kako zmerjajo?«

... Ko sta prišla bliže, sta čula psovanje in opravičevanje:

»... pustite me vendar, da povem! Nisem niti poslušal, kaj je govoril poročnik. Mislim sem si, to je že zopet kako bedasto čvekanje — malo prej sem se odstranil, hlače sem si še zapenjal, ko naenkrat čujem: dvignite roke! — No, in sem dvignil roko. Saj ste mi jo takoj zbili.«

*

Op. ured: Hofbauerjev roman je zanimiv, ker je glavni junak polk. v katerem so Slovenci, Čehi in Nemci. Kaže nazorno razpad avstro-ogrske monarhije na fronti in v zaledju.

KNJIGE IN KNJIŽNICE.

Dr. Henrik Tuma, *Pomen in razvoj alpinizma*, z 12 slikami, 296 strani vel. formata, založil turistični klub »Skala«. — Znani naš alpinist dr. H. Tuma nam je podal s to svojo knjigo delo, ki smo ga doslej zelo pogrešali v slovenskem jeziku. Svojo knjigo je razdelil v sedem velikih poglavij: razvoj alpinizma; igra, delo, šport in ples; čustvo prirode in umetnost; popotovanje in turizem; alpinizem; alpinizem z individualnega stališča; alpinizem in znanstvo. Iz tega razporeda se

vidi, da je Tuma obdelal široko snov, ki se je še ni lotil noben slovenski pisatelj. Knjigo je posvetil »naši stremeči mladini«. To je prav, ker Tuma v svojem delu vzgaja ljubezen do narave. Vse delo priča, da ga je pisal človek, ki mu je narava nad vse, človek, ki je vse svoje proste ure preživel v samotnih izletih po Julijskih in drugih Alpah. Ta knjiga je doživetje večdesetletnega alpinizma enega prvih slovenskih hribolazcev. Ker je pisatelj sam doživljal svoje delo, ga je

napisal ne le z razumom, temveč tudi s srcem in bo gotovo globoko vplival na mladino. Želim, da bi zlasti mlajši delavski generaciji dala ta knjiga nove vzpodbude za notranjo duševno oprostitev od zaslužjenega vsakodnevnega življenja v občuteni ljubezni do prirode. Knjigo spopolnjujejo krasne slike. Kdor si je ne bo mogel kupiti (stane broširana 100 Din, vezana 120 Din), naj si jo izposodi v knjižnicah Delavske zbornice. Gotovo si jo bodo naročile tudi organizacije »Prii. Prirode«.

V prvem poglavju je pregledno podan nastanek alpinizma — plod moderne dobe in razvoj vseli turističnih organizacij doma in po svetu.

Krasno je drugo poglavje: igra, delo, šport in ples. Tako objektivne in zdrave razprave o teh zadevah še nisem nikjer poprej čital.

Potrebno in lepo je poglavje o čuvstvu prirode in umetnosti.

V nadaljnjem poglavju nam živo razloži, kaj je popotovanje, izlet in turizem.

S citati iz del raznih svetovnih alpinistov, s svojimi razmišljanji in izkušnjami, z živimi primeri nam avtor razloži alpinizem, odkrije njegove vrednote in lepote in nas navduši zanj.

V poglavju: alpinizem z individualno-psihološkega stališča nam oriše velike alpiniste: dr. Klementa Juga, Nemce: Meyerja, Lammerja, Kugyja in končno svojo pot v Alpe in doživetja v njih. Delavci, berite, kako je narava rešila, ozdravila in nam do danes ohranila dr. Henrika Tumo, »sina malega obrtnika, ljubljanskega čevljarja z družino 10 oseb, zaprto v enem samem prostoru, poleti zadržanem, pozimi ledenem. Vsak goldinar veliko bogastvo, odtegniti se mora od ust vsakdanjega kruha«. Videli boste, kako je lahko alpinizem koristen ne samo za poedinca, temveč tudi za družbo!

Pomembno je poglavje o alpinizmu in znanstvu. S svojimi izjavami o prvi alpski kulturi postavlja na glavo dosedanje zgodovinske teorije. Pravi:

»V vseh Alpah ni drugih sledov prve pastirske kulture nego slovenskih; vse, kar ideologi, romanisti in germanisti navajajo kot retiško, ligursko, keltsko, ilirsko, venetsko, je večinoma očitno slovensko.

Alpinizem je meni odprl pogled v prvo davnino evropske kulture.« Pisec navaja razna alpska imena v dokaz, da so bili prvi v Alpah Slovenci, in pravi, naj znanstveniki po njem pričeto delo nadaljujejo. Govori jim:

»Že Wilhelm v. Humboldt, je poudarjal važnost preprostega imenoslovja: »Po krajevnih imenih, ki so najstarejši spomeniki, pripoveduje nam že dav-

no preminuli narod svojo usodo; gre le za to, ali je ta glas še razumljiv za nas.« A najživahnejši in najbolj zanimiv glas prve kulture Evrope je slovenski glas. Bije na uho, a naši poslušalci so tuji in gluhi! Tu je največja oskudnost domačih učenjakov, da se ideološko drže zgodovinskih zapiskov tujih narodov, raziskovanj pri zeleni mizi, zariti v neproduktivne specialne vede tako, da niso več v stanu razumeti življenja in njegove tvoritve. Uverjen sem, da bi naši filologi, ako bi preživelj nekoliko let med slovenskimi, ladinskimi, bavarškimi in alemanskimi pastirji, vrgli svoje etimologično verovanje med staro šaro.

Alpinizem nas po spoznavanju ljudstev in njihove govornice v zvezi z zemljo in podnebjem, na katerem prebiva, vede v davnino in pokaže prve sledove alpske in z njo evropske kulture...

... Vsa slovenska imena v Alpah, tudi kjer sedaj ne bivajo več Slovenci, le kažejo, da so do zadnjega kotička Alp od davnine naprej sedeli mirni gorski pastirji in poljedelci, Slovenci. Danes sem prvi alpinist, ki je poiskal med alpskimi Slovenci temeljne morfološke, prirodopisne in gospodarske besede.

»Alpinizem je bil meni svobodna uteha in ozdravljenje. Dovedel me je do vira spoznanja sebe in prirode. Nisem pa do tega prišel kot pasiven uživalec prirodne lepote. Športni podvig mi je šele odprl veličanstvo alpske prirode do zadnjih predelov in šele ob polni moči, ko sem bil predelal vse vrhove in zatišja naših Juljskih Alp, sem prišel tudi do spoznanja svojega in našega ljudskega bistva.

Nisem filolog, da bi mogel precenjevati pravilnost pisateljevega razlaganja raznih besed in alpskih imen. To je naloga ljudi, ki se na to razumejo.

Da ne bo med nami kakega nesporazumljenja, moram povedati, da Tuma kot znanstvenik raziskuje sledove prve alpske kulture in ne kot nacionalist v običajnem pomenu te besede. To dokazuje pisatelj z vso svojo knjigo in s sledečo oceno »Priatelja Prirode«:

... »Šele dunajsko alpsko društvo »Naturfreunde« — »Priatelji Prirode«, ustanovljeno l. 1895 kot društvo, namenjeno kulturnemu delu med proletariatom, vrglo je od sebe vsak nacionalistični namen. Temeljno geslo društva je postalo: ljubezen do prirode — internacionalno geslo vsečloveškega čuvstvovanja.« (Stran 58.)

Mislim, da ne pretiravam, če h koncu rečem:

Tuma je sam hodil v Alpe vse svoje življenje. Iz svojih osebnih doživetij nam je ustvaril delo izredne kolektivne koristi. Njegov vpliv ne bo ostal samo v

naših ozkih mejah, temveč se bo pečal z njim tudi drugi kulturni svet. Marsikje bo vzbudilo burjo. Toda vsakega bo sililo k razmišljanju. Kajti v našem alpskem in prirodoslovnem slovstvu je s tem delom započel popolnoma nove smernice. V nekih ozirih orje ledino v svetovnem alpskem slovstvu. Začenja novo debato o zgodovini.

Delavski čitatelji vsakega odstavka ne bodo razumeli. Osnovno misel bo pojmoval vsakdo. Sicer pa, kaj bi se mučil s svojo malenkostno oceno, s katero sem hotel samo opozoriti vse naše somišljenike na to delo. Vsem priporočam: vzemite knjigo v roke, odprite ta evangelij alpinizma, prisluhnite tej pesmi zdravja in — pojdite v naravo! —elj

Slovenska bibliografija za 1. 1929. Pod tem naslovom je začela izhajati lani v novi reviji, ki jo izdajajo tiskarski faktorji pod nazivom »Slovenski tisk« ponovno po dr. Janku Štebingerju urejevana Slovenska bibliografija. Bibliografija, t. j. seznam vseh izšli listov, knjig itd., so vedno važni kulturni dokumenti, iz katerih se da vedno marsikaj sklepati o ciljih in kulturni višini tega ali onega naroda. Visoko cenim trud in poznam dobro vse težave, s katerimi se je moral boriti sestavljatelj te bibliografije, ali ker je priobčil ob koncu na str. 166 opombo, da izide poseben natisk te bibliografije, bom pač dodal poleg ostalega temu še nekaj opomb. Ta bibliografija je ločena le v tri dele: I. Periodica in contimanda (periódno se ponavljajoča izdanja), II. knjige in brošure in III. muzikalije. Skupno ima vsa bibliografija 571 števil, vendar znaša to število radi neke pomote pri tekočih številkah in pa ker je pri raznih knjižicah pod eno številko več izdanj iz leta 1929, skupno 618 publikacij. Lepo število! Pod prvo skupino, ki obsega časopise, revije, knjižice, koledarje, zbrane spise itd., spada 351, pod drugo 247 števil in pod tretjo 20. Zelo mi primanjkuje časa in

vsled tega sem precej naglo preletel seznam, ali ugotoviti sem mogel, da ima bibliografija našeto minimalno število letnih poročil, ki jih redno izdajajo vse banke, večje zadruge, vsi javni zavodi in sploh vsa večja podjetja. Manjkajo tudi koledarji: Zadrudni (Ljubljana, XI. letnik), Selošni delavski žepni koledar (Ljubljana, XXX. letnik), Železničarski koledar (Ljubljana, VI. letnik, Ameriški družinski koledar (Chicago, XVI. letnik), Žepni koledarček S. N. P. J. (Chicago, I. letnik), dalje prevod Ivana Molka: Kako so si ljudje ustvarili Boga (Proletarec, Chicago), dva dodatka k seznamu knjig knjižnice Delav. zbornice v Ljubljani, Zapisnik 9. redne konvencije Slov. nar. podp. jednote v Chicagu, brošura Iv. Laha in F. Uratnika: Iz statistike našega delavskega zavarovanja itd. List »Zarja« pod št. 378 in 532 je identičen. Ena številka odpade. — K tem dobrotnim pripombam pripominjam še, da bo pač treba pred knjižno izdajo bibliografijo izpopolniti, da bo nudila popolno sliko naših knjižnih potreb ter knjižnega dela ter da bo za morebitne statistične posle zanesljiva. Sicer pa priznanje! —on- (Medtem je knjiga izšla. Op. ured.)

DELA VSKI SPORT.

Iz delavskega sportnega gibanja v Jugoslaviji.

Ljubljana: 21. IX.: Svoboda : Grafika 3 : 1 (1 : 0). — Svoboda rez. : Grafika rez. 2 : 4 (1 : 2).

28. IX.: Ilirija : Svoboda 11 : 1 (4 : 1)!! — Ilirija rez. — Svoboda rez. 3 : 1 (1 : 1). — Grafika : Hermes 3 : 3 (0 : 1). — Grafika rez. : Hermes r. 6 : 3 (3 : 2).
5. X.: Primorje : Svoboda 9 : 0 (5 : 0)!! — Primorje rez. : Svoboda rez. 2 : 0 (0 : 0).

12. X.: Svoboda : Hermes 3 : 0 p. f.
— Hermes ima suspenz. S tem je dosegla Svoboda s 4 točkami in goaldiferenco 7 : 21 (!!) tretje mesto prvega a-razreda v jesenskem prvenstvu LNP.

Škofja Loka: Jadran : Natak 7 : 1 (3 : 0).

Tržič: 5. X.: Sokol : DSK Svoboda (Vič) 5 : 3.

28. IX.: SK Tržič : DSK Svoboda (Vič) 5 : 0 (1 : 0).

Zagorje: 28. IX.: Amateur (Trbovlje) : SK Zagorje 4 : 1 (3 : 0).

Trbovlje: 21. IX.: Amateur : Dobrna 5 : 1 (2 : 1).

28. IX.: Trbovlje : Dobrna 5 : 1 (0 : 0).

5. X.: Amater : Trbovlje 2 : 0 (1 : 0).
SK Amater postal s tem prvak Trboveljskega okrožja LNP. — SK Hrastnik : Dobrna 6 : 2 (3 : 1). Poizkusna tekma novega delavskega kluba!!

12. X.: Trbovlje : Hrastnik 3 : 2. — Amater rez. : Hrastnik rez. 5 : 1.

Celje: 21. IX.: Ilirija (Ljubljana) rez. : Olimp 4 : 1 (3 : 0).

28. IX.: Atletiki : Olimp 4 : 1 (3 : 0). — Atletiki rez. : Olimp rez. 3 : 1 (1 : 0).

5. X.: Olimp : Celje 4 : 3 (3 : 2). — Olimp rez. : Celje rez. 2 : 1 (1 : 1).

Maribor: 28. IX.: ISSK Maribor : Svoboda 14 : 1 (7 : 0).

Zagreb: 21. IX.: Hajduk : Metalac 8 : 0 (4 : 0).

5. X.: Gradjanski : Železničar 2 : 0. — Grafičar : Šparta 2 : 0.

12. X.: Železničar : Grafičar 3 : 3 (3 : 2).

Vrdnik: 21. IX.: SK Rudar : SK Gradjanski (Mitrovica) 9 : 1 (3 : 1).

Novi Sad: 5. X.: Vojvodina : Radnički 7 : 0 (4 : 0).

Vel. Bečkerek: 28. IX.: Obilić : ŽSK 9 : 1. — Borac : Radnički 4 : 1 (1 : 1).

21. IX.: Radnički : Jedinstvo 8 : 0. — Borac : ŽSK 2 : 0 (1 : 0).

12. X.: ŽSK : Vojvodina 1 : 0 (0 : 0). — Švebiše : Radnički 4 : 2 (4 : 2).

Subotica: 28. IX.: SMTC : Šport 2 : 1 (1 : 0).

25. X.: Sand : Poštari 3 : 1 (1 : 0). — Bačka : SMTC 2 : 1 (1 : 0).

12. X.: Bačka : Poštari 4 : 2 (3 : 1). — El. Centrala : SMTC 2 : 0.

Bosanski Novi: 21. IX.: Železničar (Zagreb) : Sloboda 4 : 3 (1 : 2).

Šabac: 12. X.: Mačva : Radnički (Novi Sad) 5 : 0.

Smederevo: 28. IX.: Đurađi Smederevac : Grafičar 7 : 6 (4 : 4).

Beograd: 21. IX.: Železničar : Sloga 0 : 0. — Gvozdar : Srpski Mač 3 : 1.

28. IX.: Čukarički : Radnički 2 : 1 (2 : 0). — Borac : Metalac (Smed. Palanka) 2 : 1.

Kragujevac: 21. IX.: Šumadija : Radnički 0 : 0.

Niš: 28. IX.: Gradanski : Železničar 5 : 1. — Pobeđa : Grafičar 4 : 1.

Deset let Socijalistične telesno-vzgojne Internacionale.

V dneih 20. in 21. septembra t. l. se je vršila v proslavo desetletnice ustanovitve oz. delovanja Socijalistične telesno-vzgojne Internacionale (SASI) v Lucernu v Švici konferenca SASI, katere potek in tiha proslava sta popolnoma zadovoljila one, ki so dali temelje za današnji veliki razmah Internacionale. Bilo je to poudarjeno zlasti na prijateljskem sestanku, ki je bil prirejen na predvečer konference od Švicarske telovadne in športne zveze v Bernu, kjer je bila izrečena ustanovitelju in današnjemu častnemu predsedniku Internacionale *Bridouxu* iz Belgije prisrčna zahvala in mu je bil izročen krasen sopek rož in nageljev.

Na konferenci, ki je bila otvorjena v soboto v dopoldanskih urah, so bila podana poročila o delovanju tajništva od zadnjega kongresa v Pragi 1929, dalje je bilo referirano o uporabi prostih trenutkov delavca in o pripravah na II. Mednarodno Olimpijado. Iz poročil o stanju posameznih zvez je razvidno, da je celotna situacija vseh zvez kljub vladajoči gospodarski krizi, ki jo zlasti v Nemčiji silno povečuje racionalizacija dela in kljub nerazumevanju oblasti v nekaterih evropskih državah za misel delavske telovadbe in športa dobra, v nekaterih slučajih celo zelo dobra. Proti komunističnim razdiračem enotnosti delavskega gibanja so nastopila vodstva zvez v Nemčiji, Švici, na Finskem in v Ustju n. Labo z radikalno izključitvijo teh oseb po vzoru češke Zveze DTJ v l. 1920 in 1921. S tem je bilo doseženo mirnejše delo, ne da bi izključitev nekaj desetisočev pripadnikov imela kak vpliv na nadaljnji razvoj gibanja. Nemčija je nasprotno kljub izključitvi 60.000 komunističnih celic zabeležila porast svojih članov! V Angliji, kjer športno gibanje še ni bilo centralizirano, se je posrečilo tajništvu Internacionale s sklicanjem konference vseh društev in zvez ustanoviti enotno zvezo, kateri načelujejo vodje delavskega gibanja v Vel. Britaniji, in to ministrski predsednik *Mac Donald*, *Roberts*, *Montagne* in drugi. Nadaljnje napredovanje beležijo zveze na Norveškem, Švedskem, v nekaterih baltičskih državah in končno na zapadu Evrope, in to v Franciji in Belgiji, ki so zlasti v zadnji dobi pridobile več tisoč novih članov. Konferenca je izrazila svoje simpatije delavskim športnikom v Italiji, ki jim fašistični režim onemogoča vsaktero delovanje, postavila se je proti poizkusom faši-

stičnega terorja na *Finskem* in proti nastajajoči reakciji proti svobodi in demokraciji na *Poljskem*.

Poročilo o uporabi prostega delavčevega časa je konferenca sprejela začasno na znanje, sklenilo se je pa razpravljati o tem vprašanju in ga postaviti kot točko dnevnega reda na program kongresa Internacionale, ki se bo vršil v l. 1932 menda v Belgiji.

Obširno poročilo je bilo podano o pripravi na *II. Mednarodno Delavsko Olimpijado* na Dunaju 1931, ki bo postala z ozirom na istočasno vršitev kongresa Socijalistične delavske Internacionale naravnost svetovni dogodek.

Razprave konference so bile končane v slavnostnem razpoloženju drugega dne, ko je bila izkazana ustanoviteljem današnje Internacionale zopet od vseh navzočih zahvala in ko so bile izrečene nade na nov, ne sluteni razmah Internacionale v novem desetletju.

Delavski parlamentarci kot športniki. Pri volitvah v nemški državni zbor dne 14. septembra t. l. je bil izvoljen za poslanca *V. Gellert*, predsednik Socijalistične telesnovzgojne Internacionale (SASI) in predsednik Delavske telovadne in športne zveze s sedežem v Leipzigu, ki ima danes krog 7000 društev. Z izvolitvijo Gellerta je bil pomnožen dosedanj krožek parlamentarnih zastopnikov, ki imajo obenem vodilne funkcije v posameznih državnih športnih zvezah, na sedem. So to: V Vel. Britaniji ministrski predsednik *Mac Donald*, predsednik britanske delavske športne federacije — senator in župan mesta *Pantin Auray*, predsednik francoske federacije — poslanec in tajnik soc. dem. stranke v Avstriji dr. *J. Deutsch*, predsednik avstrijske zveze *Askö* — poslanec *Kalnin*, predsednik športne in obrambne zveze v Letski — poslanec *Fr. Habrmann*, starosta čl. DTJ v Pragi — poslanec *H. Müller*, tajnik nemško-češke zveze v Ustju n. Labo in novoizvoljeni poslanec *Gellert*.

Mednarodni kongres »Prijateljev prirode« se je vršil dne 27. in 28. sept. t. l. v Pragi. »Prijatelj prirode« je danes največja svetovna turistična organizacija in ima pridruženih v 19 evropskih državah 200.000 članov, razen tega ima 8 skucin v Sev. Ameriki, eno v Braziliji in eno v Avstraliji. Poseduje danes že 450 turističnih koč. Kot vse delavske organizacije je nastala tudi ta zveza iz lastnih sil in se tako tudi vzdržuje. Njegov razvoj je jasen dokaz, da delavstvo dela veliko na tem, da se na temelju zdrave solidarnosti telesno in duševno razvije.

Tiskarski škrat pač »Svobodi« prav rad nagaja; kdo vé v čigavi službi je in s kom je zvezan — dejstvo pa je, da »Svobodi« ne prizanaša. Zlasti je v zadnji številki zrohnal nad športnim delom ter posebno nad nogometom v Jugoslaviji. Iz 9. številke je ostalo še nekaj športne statistike od Bečkereka doli proti jugu. Za 10. številko je prišla nova, ki je bila urejena lepo kot vedno od Ljubljane proti Gorenjski, Štajerski, skozi Hrvaško v Vojvodino in Bosno, nato pa skozi Beograd v Staro in Južno Srbijo. Glej spaka: škrat gre in razmeče stari stavek (razvidno iz druge vrste črk) na str. 267 in 268 kar med novo poročilo in naenkrat začenja šport z Vel. Bečkerekom. Kikindo in Beogradom, se nadaljuje z Ljubljano, še ne konča z Dravsko banovino, kar pride sredi Maribora Novi Sad in Srbija do Kumanova, ko se naenkrat pod Kumanovim na Kosovem polju vrši desetletnica mariborske SK Svobode. Potem je pa zopet red. In ker je škrat pač v Mariboru doma, je ponagajal domačinom. Da pa ne pride k nam kak strog kritik (morda Talpa iz Maribora) in ne bo kritiziral mojega znanja zemljepisja, ga prosim, da se z domačim škratom pomenita, predno pojdeta nad metteurja Ljudske tiskarne. Glave pa naj ne izgubita kot jo je izgubil n. pr. zopet ta nesrečni šport v 9. številki »Svobode« na str. 240. — Športni urednik »Svobode«.

RAZNO.

Pozabljena obletnica. Letos, 22. maja t. l., je minulo pri nas neopaženo 20 let, odkar se je vršil v »Delavskemu domu« v Gorici »mladeniški shod«, ki je imel namen ustvariti za delavsko mladino ozir. bolj točno za delavske mladeniče organizacijo z nalogami, kot jih ima delno n. pr. naša »Svoboda«. Dnevni red tega shoda je bil: 1. Namen mladeniških organizacij (poroča sodrug Petejan); 2. Izobraževalno delo in mladeniška organizacija (poročča sodrug dr. Dermota); 3. Mladina in alkoholizem (poročča sodrug H. Tuma); 4. razni predlogi. — V pozivu, ki sta ga priobčila »Rdeči Prapor« in »Naprej!«, govorijo sklicatelji najprej o pomenu, namenih in delu »Orla« ter »Sokola«, potem pa pravijo: »Slovenska mladina na Goriškem si hoče ustanoviti organizacijo, ki jo bo vzgajala tako, da postane razredno, kulturno in politično zavedna. Mladina mora v prvi vrsti spoznati svoj socialni in gospodarski položaj; razumeti mora, kateremu razredu pripada. Ta organizacija ne bo vzgajala mladine s tistimi protifaršskimi frazami, ki v svoji puhlosti nimajo nič opraviti s protiklerikalizmom, ampak njen prvi namen je resnična izobrazba. Glavno moč hoče posvetiti izobraževalnemu delu.« — Na shodu, na katerem je zlasti sodrug Petejan pravilno ocenil delovanje že obstoječih mladinskih organizacij ter njih poguben vpliv na delavsko mladino in ki je bil zelo dobro obiskan, je bila sprejeta sledeča resolucija: »Mladeniči, zbrani na svojem prvem shodu v Gorici, dne 22. maja 1910., sklenejo ustanoviti organizacijo socialistične mladine na Goriškem skupno in pod kontrolo jugoslovanske socialno demokratične stranke. Organizacija naj se ustanovi po vzoru češke mladinske organizacije, t. j. razdeli naj se v krajne in okrajne skupine, ki skupaj tvorijo deželno zvezo. Ta naj se ustanovi na prvi konferenci krajnih skupin. Krajna skupina se ustanovi povsod, kjer se oglasi deset članov, ki plačujejo po 30 vinarjev mesečnega doneska.« Izvolil se je tudi pripravljalni odbor. Na Kranjskem se je pa medtem — kot poročajo delavski listi (»Naprej!«) — že ustanovila »Mladeniška zveza«, ki šteje že do 300 članov. Pravila je do 18. junija 1910 (tu je izšlo poročilo) deželna vlada potrdila. — Zanimiva so ta dejstva, ki govorijo o početkih organiziranega izobraževalnega dela med delavsko mladino pred 20. leti. »Naprej!« pravi tedaj: »Da —; gremo naprej!« In res so šli. Bili so predhodniki naših organizacij — dasi nam je

znano, da so bila delavska izobraževalna in pravovarstvena društva sploh prve delavske organizacije. Želeli bi, da bi nam kak tedaj sodelujočih sodrugov sporočil kaj o delu in uspehih. Zgodovina uči in poizkušeno delo naj daje skušnje. —on—

Ali je to potrebno? V Beogradu imajo delavci dvoje turističnih organizacij: Radničko izletniško grupo in še podružnico Prijateljev prirode. Ne vemo, čemu je ta ločitev potrebna in kakšen pomen in namen ima. Za enkrat nam še ni potrebna taka ločitev dela in delavskemu gibanju prav nič ne koristi. Sodrugi v Beogradu, združite se! —on—

Znanstvena predavanja. V letošnjem zimskem času bo priredila »Zveza delavskih žen in deklet za Slovenijo« v Ljubljani nekaj znanstvenih, zdravstvenih in kulturnih predavanj. Prvo predavanje bo prirejeno samo za ženske ter bo predavala zdravnica ga. dr. Finkova o temi »ženske bolezni«. Ker je važno za naše delavske žene in matere, da so o tem poučene, pozivljamo vse sodružice in sodruge, da svoje žene obveste, ter da se redno udeležujejo teh predavanj. Predavanja se bodo vršila vsako sredo ob 8. uri zvečer v dvorani Delavske zbornice na Miklošičevi cesti. Prvo predavanje je torej v sredo, dne 15. oktobra 1930.

Razstava tiska v Zagrebu. V razstavnih prostorih zagrebskega velesejma je bila od 4. do 13. oktobra t. l. velika razstava tiska, ki jo je k proslavi 60 letnice »hrvatskega tiskarskega društva« priredil Savez grafičnih radnika v Zagrebu. Slična razstava se je vršila l. 1928 tudi v Ljubljani ob priliki 60 letnice ljubljanske tiskarske strokovne organizacije. Na razstavi je zastopan celoten domači in velik del inozemskega tiska (časopisja), enako so razstavljena m. dr. vsa važnejša izdavanja domačega knjižnega trga. Razstavi je pridružena tudi filatelistična razstava (razstava poštnih znamk), ki jo po obsegu lahko smatramo za eno prvih razstav te vrste v Jugoslaviji. Manjšo smo imeli že v Ljubljani. Liste iz vsega sveta so glavno zbrali grafičarji-esperantisti. Baš te dni mi piše prijatelj-esperantist iz Prage: »... Hvala Vam za tiskovine, ki se tičejo delavskega esperantističnega gibanja v Vaši državi. Ravno ta teden smo preskrbovali v naši esperantistični zvezi (socijalistov-esperantistov) časopise za razstave Saveza grafičnih radnika v Zagrebu. Delujte za esperanto, ki zbližuje narode...« — Razstava je zanimiva in

silno poučna, kar nam nazorno kaže četrto velesilo sveta. -on-

Delavstvo in zvočni film. Kakor povsod po svetu, gre tudi pri nas delavski razred vsaj deloma z duhom časa za tehničnimi pridobitvami. Slovensko delavstvo ima že daljšo dobo dvojce lastnih kinogledališč in sicer oboje zadrugi: »Radio«-kino zadruga »Delavski dom« na Savi-Jesenicah in kino »Svoboda« v zadrugi »Delavski dom« v Trbovljah. Da ustrežeta svojemu občinstvu, zlasti pa delavstvu, od katerega in za katero sta ustanovljena, sta si ta dva kina nabavila — navzlic ogromnim stroškom — že najnovejšo aparature za zvočni film in tako nudita delavstvu v revirjih vse tehnične napredke kot jih ima delavstvo v mestih. »Atlantik«, »The Singing Fool« ali pa »Dvojce src v ¾ taktu« pozna že tudi naše delavstvo v industrijskih krajih ozir. revirjih. Upravama obeh delavskih kinov pa svetujemo izbero pri naročanju filmov ter zlasti pozornost na socijalne motive. *Naša kina ne smejo biti le zabavišča, ona morajo postati tudi učilišča delavstva in važen faktor delavske izobrazbe.* -on-

Delavska šola v Beogradu. Tudi le-tos je sklenila Centrala za delavsko izobrazbo v Beogradu prirediti kakor lani delavsko šolo v obliki tečajev. Letos bo šola seveda na širši podlagi po lanskih skušnjah in potrebah ter bo pričela že 15. oktobra tl. Delavska šola bo obstajala iz sledečih tečajev: a) *prilagodljivi* tečaj, kjer se bodo predavali sledeči predmeti: osnove pismenosti (srbski jezik in računstvo), osnove sociologije in gospodarstva, organizacija in sestav delavskega gibanja in temelji psihologije, etike in estetike; b) *višji* tečaj, kjer se bo na seminarski način obdelovalo in razpravljalo ono, o čemer se je govorilo v lanskem prilagodljivem tečaju; c) *funkcionarski* tečaj, kjer se bodo učili aktivni funkcionarji organizacij: administracije, knjigovodstvo, sindikalne prakse in temeljev pismenosti; d) tečaj *nemškega in francoskega jezika* in d) *tehnični* tečaj, v katerem se bo poučevala stenografija, knjigovodstvo, fotografija, kartonaža itd. V vse tečaje bodo sprejeti samo organizirani delavci in delavke v organizacijah, ki so članice centrale (strokovne in kulturne organizacije). Šola bo trajala od 15. oktobra do 15. marca. Predavanja se bodo vršila od 7. do 10. ure zvečer po sporazumu med slušatelji. -on-

Dokumenta kulturnih stremeljenj slovenske prestolice. 4. okt. tl. je moralo skleniti likvidacijo v Ljubljani društvo »Zoo«, ki je imelo namen po vzgledu vseh večjih mest nuditi predvsem slovenski učeči se mladini nazoren pouk v živalstvu, cemu

Slovenstvu pa zbirko na njegovem ozemlju živeče favne. — Nekaj dni pred tem pa so morali odpeljati vsled nevhvaležnosti ljudstva, predvsem pa njegovih bralcev, znanega slovenskega humorista Rada Murnika v mestno ubožnico ozir. hiralnico, koder se ga je usmili mestna občina. — Za danes beležimo le kot dva kulturna dokumenta iz l. 1930 po Kr. rojstvu. -on-

Delavska akademija v Zagrebu. V Zagrebu obstoja že več let ustanova, ki se v Ljubljani ni obnesla, namreč Delavska akademija. Tudi letos bo priredila razne tečaje in to: 1. splošni izobraževalni tečaj (osnovne stvari, ki jih mora znati vsak nameščenec ali delavec); 2. socialno politični tečaj (predavanja iz področja socijalne politike in soc. politične zakonodaje); 3. tečaj nemškega jezika (za začetnike in napredne); 4. tečaj francoskega jezika (za začetnike in naprednejše). Prva dva tečaja sta za organizirane delavce in nameščence brezplačna, za ostala dva pa znaša učnina Din 20.—. Dalje priredi Radniška akademija še razna predavanja popularno-znanstvenega značaja. Z upravo Narodnega kazališta se je dogovorila za prireditve delavskih gledaliških predstav enkrat mesečno. Ima tudi svojo delavsko knjižnico, ki obsega 6000 najboljših izbranih del. Želimo tej kulturni ustanovi mnogo uspeha!

PO SVETU.

50 let nemške socijalne demokracije. Koncem avgusta se je vršila v Švici intimna proslava Socijalistične delavske Internacionale o priliki 50 letnice sestanka, ki je tvoril nekak osnutek nemške socijalne demokracije. Sestanek se je vršil na gradu Wyden, ki je danes last 80 let starega švic. drž. svetnika socijalista Ulricha, ki je pred 50. leti sestanku prisostvoval kot rokodelski pomočnik. Govorili so dr. Otto Bauer, Hermann Müller, Eduard Bernstein in Ulrich. Nato se je vršil demonstracijski pohod čez mejo v Nemčijo v mesto Waldheim, kjer se je vršilo zborovanje. Na tem je imel govoriti namreč Italijan Pietro Nenni (avtor knjige »Smrtni boj svobode«), ki mu je pa prepovedala švicarska vlada vstop v Švico. O tej obletnici več v prihodnji številki.

-on-

»Labor Day«. Kakor praznujejo evropski delavci svoje majsko slavo (Prvi maj), praznujejo strokovno organizirani delavci v Zedinjenih državah »Labor Day« — Dan Dela. Misel tega »dneva Dela« je bila izrečena prvič v letu 1882. Tedaj se je zavzel tajnik zveze mizarjev na neki seji krajevnega kartela v New Yorku za to, da naj se proglasi en dan v letu za praznik delavcev. 5. septembra 1882 se je tako vršil prvi »Labor Day«, ki je zavzel obliko velike demonstracije množic. L. 1884 se je baval ameriški strok. kongres z »Labor Day«-om. Sprejet je bil sklep, po katerem naj se praznuje prvi ponedeljek v mesecu septembru, in sicer od »vseh delavcev brez ozira na spol, poklic in narodnost«.

Drugi mednarodni delavski radio-kongres.

17. in 18. septembra tl. so se sestali v Pragi drugič delegati delavskih radio-organizacij raznih držav, da dovrše leta 1927 povodom prvega sestanka v Berlinu započeto delo: združiti v različnih državah obstoječe delavske radio-organizacije v močno Delavsko radio-internacionalo.

Zastopane so bile: Holandska, Danska, Nemčija, Češkoslovaška (z obema zvezama, češko in nemško, Avstrija in Danzig. Kongresa se je udeležilo 17 rednih delegatov. Češkoslovaška socijalno-demokratska stranka, češko-nemška strokovna zveza, češko-nemška socijalno-demokratska stranka, vzgojna centrala, češka Delavska akademija in češki delavski radio so bili zastopani. Novotný je podal

poročilo tajništva. Poleg ostalih na kongresu zastopanih držav deluje zlasti uspešno delavsko radio-gibanje v Belgiji. Najpomembnejši položaj zavzema pač holandska organizacija s preko 100.000 člani, ki ima tedensko na radio-postaji Hilversum na razpolago 53 ur za delavsko oddajanje. Po rešitvi različnih točk dnevnega reda je konferenca prešla k reševanju predležečega načrta pravil Delavske radio-internacionale (ARI), ki določajo v posameznih točkah namen ARI. Glavni del tega je varovanje interesov socijalističnega delavstva v radiju in vzdrževanje proletarske razredne zavesti na polju radia v ožjem sodelovanju s političnimi, strokovnimi in kulturnimi organizacijami proletarijata. Po daljšem razgovoru so bila pravila sprejeta soglasno.

Drugega dne kongresa je bilo na dnevnem redu predavanje o stanju gibanja za kratke valove in so bili k temu sprejeti zelo dalekosežni sklepi.

Prava KOLINSKA CIKORIJA!